

„Egy vérből valók vagyunk”

Üdvözlégy, szabadság! Magyar írók Észak-Erdély és a Székelyföld 1940-es visszatéréséről.

Válogatta és szerkesztette: Pomogáts Béla

Mint minden nemzet, a magyarok történetében is vannak

oly események, amelyek meghatározták jelenét és jövőjét. Az irodalom rendkívül sok szálon kötődik/kapcsolódik a sorsdöntő fordulatokhoz. Gondoljunk csak arra, hogy mily gazdag irodalma van az 1848–49-es forradalomnak és szabadságharcnak, mely – vérbefojtása ellenére – az emelkedő nemzet erőforrásaként, a polgárosodás kibontakozásának katalizátoraként hatott a fejlődés menetére. A negatív pólusként Trianon említhető. Egyfelől magával hozta a „mindent vissza” indíttatású művek, köztük a végvári versek születését; másfelől – az utódállamokba jutott magyarság esetében – az első esztendőket letargiájából való ébredés után új szellemi góccok, centrumok létrejöttét, a megmaradásért vívott heroikus küzdelmet, a kisebbségi humánus kibontakozásának szolgáló írói művek születését eredményezte. Felvillantotta, ébren tartotta a babitsi „Jelki magyarság”, az illyési „haza a magasban” eszméje megvalósulásának lehetőségét, előtérbe hozta a Duna-medence népei összefogásának szükségességét, a „rendezni végre közös gondjainkat” sürgető feladatát.

E sok vargabetűvel kibontakozó szellemi folyamat része Észak-Erdély 1940–1944 közötti visszacsatolásának irodalmi kivetülése. A Pomogáts Béla által összeállított antológia a történelmi trauma fájdalmát megörökítő, az önösszeszedésre és cselekvésre buzdító, önvizsgálatra indító művekből közül máig ható tanulságokat hordozó válogatást.

A bevezető tanulmány a bécsi döntés háttere megvilágítását követően utal annak

KRÁTER KIADÓ,
2008

az erdélyi magyar szellemi életre kiható pozitív hatásaira, következményeire, a visszanyert nemzeti szabadság fölötti örömrre. Ezzel egyidejű az intés, a figyelmeztetés: „Azért, szabadság, üdvözlégy! Jövendő / magyarokat tápláló szent gyümölcs! / Kíméld éltető nedved’, a veszendő / poharába pazarolva ne töltsd, / nehogy, kin a keserű rabkenyéren / kiütött az utálatos csömör, / váljék rabból, feledve a szemérem / parancsát, bosszúálló börtönőr” (Szabédi László). Az anyaországi írók örömeiben is ott kísértett a kérdés: „Mit ér akármilyen visszatérés, ha nem egy igazságosabb hazába hozzuk a visszatérőket?” (Németh László). A röpke négy esztendő pár pillanat a történelem homokóráján. A második világháborút lezáró párizsi béke nem csupán egy illúzióknak vetett véget: „helyreállította a trianoni határokat anélkül, hogy fenntartotta volna a korábbi nemzetközi kisebbségvédelem rendszerét”. A bevezető írója a kötetet Beke György emlékének ajánlja. „Ő beszélt arról több alkalommal is, hogy a visszatérés négy esztendeje nélkül, minthogy ezek az évek és az akkor megújuló erdélyi magyar intézmények valóságos oxigénforrást jelentettek az ottani magyarság számára, tehát e négyesztendő szabadság híján az erdélyi magyar közösség csak csekély ellenállást tudott volna tanúsítani a második világháború után kibontakozó politikai támadások, az asszimilációs erőszak ellen.”

Az *Erdély változása* című fejezet a bécsi döntés politikai hátterére világít rá. Négy korabeli tanulmány szerzője – Bulla Béla, Gogolák Lajos, Thury Lajos, Horosz Bé-

[Szemle]

la – a nemzetközi viszonyokat, a határmódosítás gazdasági, társadalmi, demográfiai következményeit, a román–magyar tárgyalások menetét, a mindkét fél számára felelős helyzetet teremtő döntőbíráskodást eleveníti fel. Az erdélyi Vita Sándornak a kolozsvári *Hitel* 1940–41/3–4. számában közölt tanulmánya az impériumváltás sürgető tennivalóit sorolja: Trianont követően „Erdélyben új magyar feladatok keletkeztek: az elesettségből fel kell emelkednünk, kézbe kell venni a kisebbségbe jutott magyarság sorsát, keresni kell az erdélyi magyar szellemi erő fokozásnak lehetőségeit, s meg kell találni a hitében megrendült nép belső öntudatát.” Melyek voltak ennek a lépcsőfokai? A lelki ellenállásra, a Makkai Sándor megfogalmazta magunk revíziójára épülő nemzeti egység, az erős politikai, művelődési és gazdasági szervezethez, az új életlátás és magatartás, a közös hivatástudat, felelősségérzet, elhivatottság alakítása, a szolgáló értelmiség szerveződése. Utal azonban arra is, hogy a visszatérés negatív jelenségeket is hozott magával: „a lélekben és felfogásban átalakult erdélyi magyar értelmiség szerepe és befolyása megkevesbedett, s közéleti súlya megcsappant”. Juhász Gyula tanulmánya immár négy és fél évtizedes távlatból veszi számba, elemzi az események lefolyását, hátterét és mozgatórugóit. Idézi a Turnu-Severinben tárgyaló, Valer Pop vezette román kormányküldöttség nyilatkozatát: „A magyar kormány területi igényekre alapítja álláspontját anélkül, hogy az etnikai elvet tekintetbe venné. A román kormány viszont az etnikai elv alapján áll, mely lakosságcserevel megvalósítható, és logikusan együtt jár területi módosításokkal. A székelyek problémája is megoldható lakosságcsere alapján.” Istenkísértő szavak! Egyezség híján került a kérdés, román kezdeményezésre, a német–olasz döntőbírárság elé. „A megoldás egyiküket sem elégítette ki, Hitler kezében pedig alkalmas eszköz volt követeléseinek érvényesítésére.”

„KÖNNYEK S ÖRÖM

MEZSGYÉJÉN ÉRKEZETT A HÍR”

Az irodalmi antológia első fejezete az *Erdélyi Helikon* 1940. novemberi számából vett válogatást tartalmazza. A szerkesztő Kovács László felidézi azokat az időket, amikor „a magyar szó sírva vonult az uccáról az otthonokba”, azt az időt „Mikor a lét pillérei inogtak / És mint a viasz, minden elhajolt, / Egyetlen ércnél szilárdabb valóság, / Egyetlen *tett*: a költő álma volt!” (Reményik Sándor). A költők tudatosították, ébresztették a hitét annak, hogy „a nemzetnek olyan területei is vannak, amelyek nem sajátíthatók ki, bármekkora is az ellenséges hatalom”. Ekkor valami új gondolat, eszmény született: „A tágabb haza helyett, amelyetől az ítélet elzárt minket, íme, itt a szülőföld. [...] egyszerre újra melegedni, elevenedni, tartalmasodni kezdett ez a már majdnem elfelejtett külön fogalom: Erdély.” Írók, költők műveiben föltáruult történelmi gazdagsága, az erélyi író műveinek középpontjába az élő erdélyi nép, az erdélyi táj tündérvilága került, s hozzá a kérés, intés: „Szeresd e földet, harcolj és szenvedj érte; könnyű, messzi, csábító ígéretekért ne hagyd el!”

Ez utóbbi mondat akár mottója is lehetne annak a szépirodalmi csokornak, amelyet az *Erdélyi Helikon* említett száma helyezett az olvasók asztalára. Reményik Sándor, Áprily Lajos, Tompa László, Bartalis János, Kiss Jenő, Kádár Imre, Dsida Jenő, Szemlér Ferenc költeményei, Kós Károly, Makkai Sándor, Molter Károly, Tamási Áron, Wass Albert, Kovács László, Nyíró József, Asztalos István prózája hű tükre – részleteiben és teljességében – annak az életsorsnak, amelynek Erdély magyar népe szenvedő alanya lett. Mindenik alkotás a kisebbségi léthelyzetet, az Erdély földjéhez társuló elszakíthatatlan kötődést és ragaszkodást, a csillagok változása ellenére sem lankadó ragaszkodást, hűséget és szeretet példázza. A hit ébren tartását, a cselekvést, amelyre soraikkal buzdítottak.

Nehéz s talán igaztalan a gyémánt csillogású szavak közt válogatni, hisz mindeniknek szerepe és helye van Erdély szellemi égboltján, de néhányal mégis megteesszük azt oly sorok idézésével, melyek máig ható érvényűek: „Ezentúl immár célja van, hogy élj; / Hirdesd testvéreidnek messzehangzó / igéivel, hogy csak az marad alul, / ki önmagát elejti és lehull. [...] Jöjj, szent gyálázat, gyógyító alázat, / belül munkáló küzdelem: egész / kicsi téglákból rakni föl a házat!” (Dsidá Jenő). „En, amíg minden omlik, összedül, / Gyökereimmel e kopár fokon / – Bús székely fenyő – megkapaszkodom, / S állok, daccal, társ nélkül, egyedül” (Tompá László). „A sors kiáltott: válasszatok hát: / A szülőföldet-e, vagy a hazát?” (Reményik Sándor).

A folyóirat decemberi száma a visszatérés közvetlen élményéből fakadó írásokat sorjázza. „Napló és elmélkedés, mese és öngazolás, krónika és tanítás, világba és önmagába tekintés, búcsúintés a múltnak és fürkésző kalapemelés a jövőnek” – olvashatjuk a szerkesztő összegzését. „Könnyek s öröm mezsgyéjén érkezett hír” (Kemény János) gátját vesztette folyamként árad szerte az erdélyi tájakon. Azokban az órákban, napokban „mindenütt ébren virraszt az élet s készül, dolgozik serényen” abban a hitben, hogy „nincsen többé szolgaság, megalázottság és bizonytalanság” (Kós Károly). A huszonnégy esztendei elnyomásból való szabadulás perceiben új program születik: „egy megújítandó Európában megújult magyarságot kell teremteni”, benne pedig megteremteni a „szabadságot a szellemi munkának és helyet az építő magyar gondolatnak” (Tamási Áron). Molter Károly kesernyés, csípős hangulatú írása a mögöttük maradt éveket – „így volt, nem így volt, mese is, igaz is” alapon –, a kisebbségi múltat temeti, Kiss Jenő verse a „hiába-évek”-et veszi számba. A bécsi döntést követő „piros betűs napok” (Asztalos István) felbolygatták, az utcára vitték Kolozsvár népét, „kacagó sírással” fogadva az eseményt. Kádár Imre a magyar seregek

bevonulásának éjszakáján örökíti meg a történelmi pillanatot: „visszaigazítjuk az óránk mutatóját, és visszaigazul az időfeletti idő is Clujról Kolozsvárra”. Azon a Kolozsváron, ahol magyar színház két nehéz évtizeden át küzdött a fennmaradásáért, hivatása betöltéséért „a nemzeti sors ábrázolásában és kialakításában is”, a transzszilvanizmus eszméje jegyében. Gondolatai „nemcsak az elnyomott magyar kultúra önvédelmi fegyverei voltak a román uralom idején, hanem ezen túlmenő feladatvállalást is jelentettek a magyar és a román nép összehangzó együttélésének előkészítésében”. Kovács László lelkében „titkos hálaének halk zenéje” szólt; a bevonulás híre „az emberek szívét a mellükre tűzte”. Szabédi László szárnyaló ódával – Üdvözletgy, szabadság! – köszönti a történelmi eseményt.

A sorsdöntő órák mintegy csatasorba állították a költőket, írókat: megragadni a pillanatot, visszaadni annak varázslatos örömet, a lélek ünnepe. Nem csupán az erdélyiekét, hanem minden visszatérőét! „Megtértük – mondjuk most már csendesen” –, olvashatjuk Reményik Sándornak a Felvidék visszatértekor írott költeményében. Ám az „Ítélettel és haddal – / Novemberi virágosóben / És decemberi magyar virradattal” visszanyert öröm nem lehet teljes, hisz mindig – ezúttal is! – vannak olyanok, kiknek „nem nászmenet jut, hanem gyászmenet”. Az Észak-Erdély visszatértekor kívül maradtaknak küldi sorait Horváth István is: „Azt üzenem nektek haza, Malozsavölgyébe: Fogózzék meg mindenki jól / Apáink földjébe. [...] ne hagyjátok el a földet, / történjék akármi”. A várakozás, Erdély visszatérésének reménye szólal meg Sík Sándor versében: „E kurta szócska, ó de mennyi szent / És szomorú, amit e szó jelent! / Ezer színt játszik, mint a drága kristály, / Benne Zágon és Kalota szege / Gyergyó és Csík, a székely hitrege / És Segesvár és Kolozsvár! Kolozsvár! [...] »Messze még odáig?»” A várakozás idegőrlő napjaiban idézi az ezer esztendőt Gulyás Pál, ám a jelen tele kérdéssel, gonddal:

[Szemle]

„Hol egy imádság, mely elosztja / ezt a homályt, e végtelent? / A teremtésnek nincs határa / A Cháosz újra megjelent.”

A magyar honvédek észak-erdélyi bevonulása keltette öröm – „Hát nem volt hiába annyi néma tűrés, / Annyi elsóhajtott esdeklő fohász” – mégsem lehet teljes: „Jött nemrég a jó hír, s bár volt benne bús is, / Hogy sok testvérünk tőlünk elszakadt” (Tompai László). E gondolattal csengeznek egybe Reményik Sándor keserű sorai: „S jön, hogy habzó keserűségemben / Visszanyert, fájó szabadságomat // A világ s az Isten lábához vágjam: / Nesze – nem kell – – / Amíg minden testvérem nem szabad!” A költő a szélzúgásos időben egyetemes dimenzióban gondolkodik: „Örömmel osszuk széjjel nyomban, / szlávnak, románnak kenyér járt e honban / s ha hazájának nézi: szeretet. / Isten rendelte ezt a keretet, / testvér-ölelő Kárpát-koszorút: / boldog a nép, amely örülni tud” (Mécsei László). Erdély szülőltét, Jékely Zoltán a viszontlátás boldog érzése tölti el: „Holnap nagy útra indulok: Haza.” Ez a szent gondolat kap hangot Szabó Lőrinc, vitéz Somogyvári Gyula, Sinka István, Dutka Ákos, Cs. Szabó László, Kiss Jenő, Áprily Lajos verseiben is. Fölöttük bizonyára ott lengett, a szabadulást hozó katonákkal együtt menetelt Teleki Pál szelleme is: „Mentek a Tiszával, Dunával / s a Marossal kelet felé, / kicsapott medréből a nemzet, / kicsapott medréből az ég, / hogy az ősi forrást meglelje, / a régi medret, az örök / hőmpölygő folyam boldog ágját, / hol újjászületnek az örömök!” (Gulyás Pál).

„ITT A MÍTOSZ,
A TÖRTÉNELEM ÉS
A KÖLTÉSZET: ELEVEN ERŐ”

Szabó Dezső „a tékozló fiú teljes megadásával” érkezik Kolozsvárra 1939-ben. A negyvenéves érettségi találkozó – személyes vonatkozásain túlmenően – jó alkalom arra, hogy eltűnődjék: „Hogyan erdélyi magyar most az erdélyi magyar?” Pozitív

megállapításai lényegében a transzszilvanizmus arcvonásait rajzolják meg. Ezek sorából idézzük a leglényegesebbeket: „ebben a magyarságban vallás a magyar nyelv”, „e magyarság öntudatának cselekvő, formáló, alkotó, küzdelmekre edző része a magyar múlt [...] az életakarát”. Optimizmusát fokozza az ifjúságról szerzett tapasztalata: „Ez az ifjúság realisabb látású, gyakorlatibb akaratú, jobban bírja az élet apróbb bántásait, és nem ijeszti el a mindennapi gátak. Tűrőbb és bátorsága nem pillanatnyi hangos kirobbanásokban: hanem az életfeladatok áhítatos vállalásában nyilvánul meg. [...] Az egyén is közösség: életének alapelemei, feltételei, lehetőségei a közösségben vannak. A közösség is egyén: alapelvei, feltételei, lehetőségei az egyénben vannak.” Wass Albert beszámolója a történelmi pillanat örömeit és keserveit idézik: a román hadsereg visszavonulását, a magyar honvédek bejövételét, a visszanyert szabadság örömét, az új határon kívül maradtak miatti bánatot. Cs. Szabó László emelkedett hangulatú írása a hazatérés élményéből, a gyermekkora városával való újratalálkozás belső örömeiből fakad. Micsoda viszontlátás! A Főtéren Bethlen Gáborral, Báthory Zsigmonddal, Jósika Miklóssal, Heltai Gáspárral és Misztófalusi Kis Miklóssal, a történelem és a művelődés időtlen szellemárnyaival „találkozhat”. Nyomukban még mennyi értéke a kincses városnak! „Előbb volt magyar színháza, mint Pestnek. Pest előtt játszotta Hamletet s a Bánk bánt. Előbb volt zenedéje, tudományos folyóirata és vívócsarnoka, Széchenyi türelmetlen akarata s nyugtalan lángelméje kellett ahhoz, hogy Budapest Kolozsvár fölé kerüljön. A cenki gróf árnyéka négy erdélyi Széchenyit takar: Aranka Györgyöt, Wesselényi Miklóst, Bölöni Farkas Sándort és Mikó Imrét. Egy város sem lehet büntetlenül Apáczai Csere sírhelye.” A Trianonban cserepekre tört Magyarország sorsa Erdélyben megismétlődött: kettévált. „S vele kettévált a magyar, a román s a szász nép. [...] Új és mulandó szavakat tanulunk: »Észak-Erdély«, »Dél-

Erdély«. Sohase hallottam gyermekkoromban. Mintha azt mondanók: észak alma, dél alma. Nem ilyen Erdély él a szívünkben. Erdély egy és oszthatatlan a kalotaszegi magyarnak, a brassói szásznak s a hátszegi románnak egyaránt.” Az ismert helységekkel való újratálkozás történelmi időket, korokat idéz föl benne. Azzal egy időben az erdélyi arisztokrácia, a nagybirtok súlyos bűnét a Mezőség demográfiai viszonyainak megváltoztatásában. Vásárhelyen, a székelylek szellemi fővárosában annak nagy szülöttjeit és neveltjeit sorolja: Bernády Gáspár, Bethlen János, a két Bólyai, Kemény Zsigmond, Mentovich Ferenc, Petelei István, Teleki Sámuel, Teleki Samu, Tolnai Lajos... Impozáns lustra. Mögöttük ott sorakozik a székelységről rajzolt sorsképlet: „A székely a legokosabb fiát elküldi a kollegiumba. Egy vagy kettő otthon marad. Egy a borvízzel szekerezik. Kettő átmegy a szorosokon. Az a kettő elveszett.”

A sorsfordító hetek, napok hazahívják, az újratálkozás élményének leírására, közlésére ösztönzik az Erdélyből évtizedekkel, évekkel előbb eltávozott írókat. Gulácsy Irén nagyváradi emlékeivel szembesül, Lakkó Géza a diákok, a színes egyéniségeket és különös tehetségeket szárnyra bocsátó „Cluj”-zsal. Harsányi Zsolt szerint Kolozsvár legnagyobb kincse „az ősi város lelke: a szellem tisztelete és az anyafölderejű magyar öntudat, amely nekünk is például szolgálhat”. Keresztury Dezső a visszanyert területekben a táj lelkét keresi, hosszan sorolva mindazt, amit Nagyszalonta, Nagyvárad, Érmindszent, Zilah, Csucs, Zsibó, Nagybánya... a magyar történelem mennyi szent földje jelent a nemzet számára, fölemlíti azokat a neves személyiségeket, akik Janus Pannoniustól Ady Endréig alakították, formálták azt a sajátos, külön erdélyi magyar lelket, amely „az egységes magyar szellem része: egymás nélkül elképzelhetetlenek”, hisz „Erdély nélkül csonka a magyar lélek”. Szabó Zoltán Bernből, a Jungfrau hófödte, napfényben fürdő csúcsa tájáról gondol Erdélyre, hol „kiseb-
 bek

a hegyek, de dúsabban terem alattuk a lélek”. Kodolányi János írását az 1940 decemberében a kolozsvári „Méhkas” rendezte könyvnap élménye ihlette. A népi írói tábor kiváló alkotója lényegre látóan fogalmazta meg azt, hogy mit is jelent a magyarság számára Erdély: „...a gazdasági életnek fát, sót, ezüstöt, gyümölcsöt, sajtot, fürdőt, jelenthet az állam biztonságának stratégiai alapot, jelenthet a politikának párthíveket, képviselőket, főispánokat, polgármestereket, jelenthet a tanult elemeknek közigazgatási, tanári, orvosi s nem tudom még miféle állásokat, az egész magyarságnak mégis a mítosz, a történelem, a költészet eleven egységét jelenti elsősorban. Azt az erőforrást, amiből a magyar lelkiséget újjáépíthetjük, helyesebben visszaállíthatjuk.”

„A hazatérés napja” Tamási Áron írásában is ünnepként jelenik meg. Oly hosszú várakozás után megérkezett a jelképes hajó, amelyre az erdélyi magyarok felszállhatnak. Nyirő József a boldogságtól elgyengülve ad hangot örömének. Úgyszintén Móricz Zsigmond, Herceg Ferenc is. Ravasz László egy lépéssel tovább megy, az elkövetkező idők feladataira figyelmeztet, közte a nemzetiségi kérdésre: „Előttünk áll a nemzetiségi kérdés minden politikai és erkölcsi következményével. Becsületes magyar ember nem gondolhat arra, hogy most mi tegyünk úgy a románokkal, mint ahogy a románok tettek mivelünk. [...] Ezen a téren Erdély szava legyen a döntő.” Márai Sándor tudósításaiban az Erdély iránti nagy felelősségre int. Szavaival egybees az erdélyi Távaszy Sándor intése: „...akik hazajönnek, ne úgy jöjjenek, mint akik ebben a megcsontított Erdélyben mindent meg akarnak változtatni, hanem tartsák tiszteletben azt a sajátos erdélyi szellemet, amelyben eddig éltünk, s amelyet, mint valami gyertyalángot a viharban, óvtunk, ápoltunk, gondoztunk és tovább növeltünk”. Ennek továbbéltetése mellett tesz hitet az Erdélyi Helikon írói egyesület 1940. december 29-én: „a Helikon Íróira fokozott feladatok és kötelességek várnak,

[Szemle]

egyrészt az erdélyi szellem nemes hagyományainak védelmében és ápolásában, másrészt pedig Erdély és az Anyaország termékeny szellemi kölcsönhatásának szolgálatában, az egyetemes magyar géniuszt életközösségében”.

A kolozsvári *Hitel* című folyóirat felkérésére Tamási Áron „a magyar szellem háború utáni és mai állapotát”-nak felmérésére vállalkozik. „Az aggodalom és a lelkiismeret szava” nevében veszi számba a két évtized eseményeit, a Tizenegyek antológiájának megjelenésétől a Vásárhelyi Találkozóig. Alaptétele: „...a szellemet, mely az elnyomás ideje alatt az irodalomban és a nemzetpolitikai fejtegetésekben kialakult, egy felől a néppel való sorsközösség tudata jellemezte, másfelől pedig az erkölcsi felelősség. A sorsközösség tudata és vállalása adta meg műben és magatartásban a népi-nemzeti jelleget. [...] Az erkölcsi felelősség pedig azt a felfogást állította előtérbe, hogy a mű nemcsak művészi alkotás, hanem a legmagasabb értelemben vett nevelőeszköz is.” Meglepő tapasztalata, hogy „a biztató küzdelmek után épp akkor vesztette el lendületét és egyensúlyát a szellem, amikor nekünk, erdélyieknek megjött a földi élet legnagyobb ajándéka: a felszabadulás. [...] Az irodalmi társaságok hallgatnak [...] az írók jó részét a kényes ízlés és társtalanság érzete távol űzte vagy éppen magányba. [...] A szív megkapta a sorstól a hazatérés legnagyobb ajándékát, de a szellem mostoha sorsra száműzetett.” Sürgető feladatként jelöli meg: „A tudományos és alkotószellem legszebb hivatása, hogy a nemzetfogalmat valósággal újraterejtse, hiszen mint hajdan a pásztoroknak a csillag, nekünk is ez az a fénylő pont, mely a megújuló második ezer év felé vezet.” Menynyire egybecseng ezzel Németh László Kolozsváron elhangzott előadása, az irodalom szerepéről vallott nézete! „A magyar irodalom nem csak irodalom. Egy természetes vezetőit vesztett nép nyúl fel benne, hogy tájékozódjék, s helyzetére ocsúdva kiegészítse magát.”

Miként teljesítette ezt a hivatását? Példa erre Apáczai Csere János enciklopédikus nevelési programja, példa a két világháború közti erdélyi magyar líra története. Makay Gusztáv tanulmánya ez utóbbi elemzésére vállalkozik, annak a folyamatnak a bemutatására, melynek során az „az eldöbbsent magára maradás perceiben önálló erdélyi-magyar öntudatra ébredt”. Sajátos vonásai közül kihangsúlyozza szerves kötődésüket az erdélyi tájhoz, a havasok és erdők varázslatos világához, ami korántsem jelent valamiféle bezárkózást, hisz a legjobb erdélyi hagyományokat követve európai horizonton mozognak. Komoly ajándéka, gazdagodása ez az egyetemes magyar irodalomnak. A magyar kultúra nemcsak az irodalmi művek, hanem a művészetek, a színház és az erdélyi tudományosság által is színesebbé vált.

„... EGYAZON FA KÉT ÁGA ŐK”

A *Nyugat* folyóirat Észak-Erdély visszatértét követően ankétot kezdeményezett az egységes magyar szellemtől. Tizenöt író válaszolt – öt „anyaországi”, kilenc erdélyi és egy felvidéki.

Illyés Gyula a „szellem dolgában a lehető legnagyobb egység”, a nemzetben gondolkodás híveként, testvérként üdvözlö a „visszatérőket”, akiket magyaros bátorságra biztat: „Ha mondandójuk van, ne Erdély nevében mondják, hanem az egész magyarság nevében.” Schöpflin Aladár szerint „azok az elválasztó vonalak, melyeket a legutóbbi két évtized vont magyarok és magyarok közé, el fognak halványulni”. A „provincia” azonban nemcsak a peremre szorulás, hanem az értékteremtés lehetőségét is magában hordozza: „a szellem makacs ragaszkodása az élethez a visszaesésben is csodát művel. [...] a provinciákon kiteljesedő műveltség a hazai »regionalizmus« világába Európát olvasztja be” (Tolnai Gábor).

A visszatért területek alkotói az egység és a részek szellemi viszonyát tágabb és

mélyebb összefüggései ismeretében elemzik. Vass László a felvidéki tapasztalatok birtokában szól hozzá a kérdéshez. Az erdélyiség „fájdalmas félreértésé”-ről beszél, melyet valamiféle homályos vágykép, a hagyomány s nem a valóság formált: „Az Albina-bankok asztalán már készült Erdély számára az új kelet-európai időszámítás, a millenniumi társadalom képzeletében még mindig úgy virágzott a »tündérkert«, akár a fejedelmek idején”, amihez az utóbbi húsz évben pedig az előbbiekkal ellentétes tudattal és érzellemmel, „a repatriáltak, a vagonlakók szemével nézte Erdély vergődését”. Ezzel szemben a trianoni határon kívül rekedteket ma kisebbségi sors „öntudatosabb magyarságra, tisztult népi gondolatra, emelkedett európaiságra és a közös dunai sors vállalására” tanította meg, melyben nyilvánvalóan az egység gondolata volt a meghatározó.

Asztalos István bátran hangoztatja: „Erdélyi szellem volt, s létezik ma is. A Dávid Ferenc s Bethlen Gábor szelleme. Világviszonylatban haladó szellem a neve.” Erényei közt említi: „Megteremtette irodalmát, felismerte a maga jelentőségét. Megtanulta a nemzetiségi kérdést... [...] Az erdélyi szellem nem maradt exotikum, helyi különlegesség, íze erdélyi marad, más ügyse lehet, de lényege magyar kell legyen.” Hasonlóan vélekedik Szentimrei Jenő is: „Erdélyi szellem volt, van és lesz. [...] De élesen különválni sem fog, mert egyazon fa két ága ők.” Mi benne a többlet? Az erdélyi sajátosságra, a három nép együttéléséből fakadó válaszdadás kényszere: „Ez teszi az erdélyi szellemet fürgébbé, mozgékonyabbá és fogékonyrá minden iránt, ami határain kívül haladást, előmozdulást jelent.” A különbséget Tabéry Géza az adott helyzetből származtatja: „Annyiban ütött el mindössze a magyarországitól, amennyiben az erdélyi magyar életsors és sors alakította gondolkodásmód is különbözött a magyar honitól.” Wass Albert a tájhazához kötődés fontosságát emeli ki: „Ha sehova-sem-való magyarnak tudnám magamat, akkor már

gyökértelen lenne bennem magyarságom.” Az akkor már súlyos beteg Reményik Sándor a transzszilvanizmusban oly szellemi árnyalatot lát, „amelyből megtermékenyül az egyetemes magyar lélek”. Kovács László, az *Erdélyi Helikon* szerkesztője hangsúlyozza, hogy „a transzszilvánizmus nem a nagy magyar gondolat ellen szólt, hanem épp ellenkezőleg... [...] Egységes magyarságot teremtett [...] A magyar életerő bölcsőit és forrásait kereste. [...] Innen kiindulva kívánt európai is lenni.” Molter Károly visszautasítja az erdélyiekkel szemben hangoztatott „irodalmi schizma” vádját, azt a vádat, miszerint „tejessé tesszük a szakadást az anyaországtól”. Az erdélyi önállóság gondolata „nem volt cél, hanem eszköz a megmaradásunkra”. Szemlér Ferenc konokul és rendíthetetlenül vallja: „egy vérből valók vagyunk”. Az erdélyi irodalom számára a különállás évtizedei, a külön szín ellenére „a mértéket és összehasonlítást mindig a magyar irodalom egésze szolgáltatta, és ez alól nem volt kibúvó”. Tompa László a sokszínűségben látja az egység kiteljesedését. „Mennyivel szebb, teljesebb himnusza az életnek zendülhet meg, ég felé szállva, azon az orgonán, amelyiknek sok, minél több hangja van, hangszínben minél gazdagabb változatul!”

Az ankétot Babits Mihály írása zárta. „Magyarság csak egyetlen van az egész világon” – következésképp az erdélyi magyar irodalom is a magyar irodalom része. „Az új erdélyi magyar irodalom nem zárkózott el erdélyiségébe. Kezdetből Budapest felé nézett [...] az erdélyi író, mikor erősebb székely vagy kalotaszegi színeket kent festéktáblájára, csak az egységes magyar irodalom színkáláját gazdagította [...] az erdélyi különszín hozzátartozik az egységes magyarság színekéhez. Ez már rég elválaszthatatlanul beleszövődött a magyar kultúra szöttekébe.”

A történelem könyörtelenül ismételte meg önmagát: Trianon után, 1946-ban Párizs. Az anyaország és Erdély közé azelött

[Szemle]

ismeretlen merev és rideg határt húztak, évtizedekig kérlelhetetlen szigorú szellemőrség gátolta a nemzeti gondolat szabad áramlását.

Most, hogy az Európai Unióban elérhető álom lehet a határok légiesítése, megvalósulhat a kulturális nemzeti újraegyesítés, e „kézikönyv” segíthet abban, hogy magunk is elvégezzük az idő kínálta számvetést. Segíthet abban is, hogy megismerjük az elszakított területeken, a mostoha körül-

mények ellenére kisarjadt, bő termést érlelt magyar irodalmat, a szellemi értékeket. Ha elfogadjuk Németh László következtetését – „a megismerés megértés, a megértés szeretet” –, akkor nem jut majd eszünkbe az erdélyi magyarban románt, a felvidékiben szlovákot, a délvidékiben szerbet, a kárpátaljaiban ukránt látni – hisz mi mindannyian az egységes magyar nemzet tagjai vagyunk.

MÁRIÁS JÓZSEF

Felzés két fontos könyvről

*A felszívódás veszélye, a fennmaradás esélyei;
Magyar szórványok Európában, Amerikában, Ausztráliában*

Az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége ezzel a címmel önálló kötetben adta ki a szórványmagyarsággal foglalkozó *Kufstein X.* tanácsozásának az anyagát. A magyar nemzeti identitás összetettsége és veszélyeztetettsége az oka annak, hogy ez a téma egyre időszerűbb és egyre elkerülhetlenebb számunkra. A tanácskozás és a kötet nemzeti identitásunk nagyon fontos kérdéscsoportjával foglalkozik, midőn számot ad a világ minden részében élő szórványmagyarság létszámáról, fogvatkozásának állapotáról és megmaradási törekvéseiről egyaránt.

A magyarságot Trianon szétdarabolta, és nemzeti szempontból kivételesen rossz állapotba helyezte. A nemzeti sors képtelenségei következtében nemcsak a Kárpát-medence magyarságának egyharmada került egymástól is lényegesen különböző kisebbségi léthelyzetekbe, hanem egymást követték a nyugati magyar diaszpórákat lét-

MAGYAR EGYESÜLETEK
ÉS SZERVEZETEK
KÖZPONTI SZÖVETSÉGE,
2009;
BOLYAI EGYETEM
BARÁTAINAK
EGYESÜLETE, 2009

rehozó meneküléshullámok is.

A kötet tanulmányai elméletileg is sokoldalúan világítják meg a szórvány és a diaszpóra értelmezéseit és változatait. Szórványnak általán-

ban az olyan kisebbséget nevezik, amelyik a saját szülőföldjén egykori többségi helyzetből, tömbszerű létformájából a lakosság tíz százalékát sem kitevő kisebbségbe került. Vetés László meghatározása a szórványsors különös nehézségét is megmutatja: „A szórvány olyan etnikai-vallási sajátosságokkal rendelkező népcsoport, amely hátrányos arányú elhelyezkedése és kis lélekszáma miatt az identitáshoz szükséges értékeket a saját erejéből nem tudja beszerezni, fenntartani és fejleszteni.”

A diaszpóra pedig a migráció következtében létrejött kisebbségi népcsoportot jelenti. Mindkét fogalom sokféle tartalommal, sokféle változatban jelenik meg a tanulmányokban. Mert – miként Szabó A. Ferenc megjegyzi – nem tekinthető szórványnak egy-egy nagyváros mára már tíz százalék alá süllyedt magyar-

sága. „A 20–25 ezres pozsonyi, temesvári, brassói vagy újvidéki magyarság nem szórvány, hanem jelentős nemzetiségi és kulturális tartalékokkal rendelkező, nemzetalkotó kisebbség.” Idézi Schöpflin György álláspontját is, aki viszont nem tesz különbséget szórvány és diaszpóra között, mert az identitást tekintve meghatározó tényezőnek. Mások a szórványok és diaszpórák sok-sok változatát veszik számba.

Az egyes szórványok és a diaszpórák történelme általában veszélyeztetett és fogyatkozó létről ad számot. A diaszpórák erősödését a múltban a nemzet történelmi tragédiái okozták. Az utóbbi két évtizedben pedig a szabad helyváltoztatás lehetősége növelte meg némely országban a magyar diaszpóra létszámát.

Az is tény azonban, hogy a migránsok többsége nem a kis létszámú szórványokból került ki, hanem a nagy létszámú magyarsággal rendelkező nagyvárosokból. Ez viszont azt is jelzi, hogy a magyar diaszpóra általában képzettebb, mint a szórvány magyarsága. A kisebbségi magyarság asszimilációja viszont sokkal erősebb a szórványok peremvidékén, mint a tömbben élők között.

A diaszpóra fogalma is nagyon összetett, benne külön csoportot alkotnak a Trianonban elszakított magyar területekről Magyarországra menekült s ott magyar közegben létrejött erdélyi, felvidéki, vajdasági magyar diaszpórák. De vannak ezektől lényegesen különböző helyzetű, mert idegen nyelvi közegben Nyugaton élő „trianoni diaszpórák” is.

A kisebbségi magyarság létszámbeli fogyása – különösen a többségi nemzet létszámával összevetve – a Kárpát-medence minden országában nagy mértékű az utóbbi két évtizedben is. Ezt minden tanulmány veszteségnek és természetellenesnek tartja, hiszen elemi emberi igény az önmagunkkal való azonosság. Ezért minden szerző a magyarként való megmaradás lehetőségeit és esélyeit kutatja. Ezt szolgálja a nemzeti identitásunk összetettségének megvilágítása éppúgy, mint a „kettős kötődés” értékteremtő lehetőségeinek a hangsúlyozása. A „terüle-

tenkíviliség” létformáját Deák Ernő a fennmaradáshoz szükséges „megalapozott magyarságkép” révén tartja értékteremtő lehetőségnek: „az egyensúlyteremtés csakis úgy lehetséges, hogy magyarságunk megőrzése és továbbadása a mindennapi kihívások, sőt, konfrontáció viszonylatában meggyőző érték-többletet jelent”.

Gereben Ferenc sok-sok felmérés alapján tanúsítja, hogy az anyanyelvnek kiemelt szerepe van az önazonosságot biztosító tényezők sorában. Az önazonosság elemi feltétele ugyanis az anyanyelvi kultúrában való otthonosság zavartalan lehetősége és minden szintre kiterjedő tágassága.

A másfél milliós erdélyi magyarságból ötszázezer él szórványban. A délvidéki magyarság száma a 2002-es népszámláláskor 292 ezer fő volt. Ennek negyven százaléka szórványban él. A szórványosodás folyamata minden kisebbségi magyar közösségben gyorsult az utóbbi évtizedekben.

Vetési László szerint. a magyar etnikai csoport identitásörzésének nagy dilemmái közé tartozik az, hogy élettevékenységének döntő része egy másik etnikai, nyelvi térben és környezetben zajlik. Ez pedig az identitás sérülését okozza. Ezért tartja alapvetőnek, hogy minden magyar régió készítse el saját stratégiáját és jövőképét. Minden gyermek számára biztosítani kell az anyanyelvi oktatásban való részvétel lehetőségét az óvodától az egyetemig. Ezt még akkor is meg kell tenni, ha az a feltétele, hogy a szórványok népességét a belső tömbök felé irányítsák. A teljes önrendelkezés, a területi autonómia azért létfontosságú egy nemzeti kisebbség számára, mert „összegyülekezési helye lehet a szórványoknak is”. A teljes értékű identitásörző közösség létének feltétele a *területi önrendelkezés*. Cserján Károly hasonló szellemben idézi Bárdi Nándor és Szarka László összegző megállapítását: „A kisebbségi társadalom kulcskérdése, hogy tagjainak politikai integrációja és modernizációja a saját közösségi intézményein megy-e végbe, vagy nem.” Duray Miklós pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a szétszakított magyarságnak a modern infor-

[Szemle]

matikai eszközök nagy lehetőséget adnak arra, hogy újraépítse nemzeti közösségét.

A tanulmányok írói valamennyien értéknek tekintik a nemzethez tartozást. Ezért értékvesztésként élék meg az egyes magyar szórványok és diaszpórák fogyását. Rámutatnak arra, hogy a magyar identitásnak ezt a kényszerű összetettségét értéknek kellene hasznosítanunk. Másrészt pedig mindent meg kellene tennünk a magyar nemzeti tudat erősítése és gazdagítása érdekében. Sokan hangsúlyozzák Magyarország felelősségét a magyar szórványokért és diaszpórákért. A magyar szórványok és diaszpórák elpusztulnak, ha Magyarország nem ad nekik segítséget a nemzeti összetartozás erősítéséhez és értékeik nemzeti hasznosításához.

FEHÉR KÖNYV AZ ERDÉLYI
MAGYAR FELSŐOKTATÁS
KÁLVÁRIÁJÁRÓL

Ötven éve szüntették meg Kolozsváron a Bolyai Tudományegyetemet oly módon, hogy egyesítették a román egyetemmel. Ez az egyesítés azonban az önálló magyar egyetem megsemmisítését jelentette. 2009. június 19-én *Bolyai-memento* címmel egész napos megemlékezést tartott Kolozsváron a Bolyai Egyetem Baráti Egyesülete, a Kolozsvári Akadémiai Társaság és az Erdélyi Magyar Ifjak. Az emlékező nap egyik fontos eseménye a Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete által kiadott *Fehér könyv az erdélyi magyar felsőoktatás kálváriájáról* bemutatása volt. E könyv felelős szerkesztője Somai József, de a szerkesztőbizottság névsorában a mű mind a hat szerzője szerepel: Balázs Sándor, Bodó Barna, Csetri Elek, Gaál György, Kónya-Hamar Sándor és Somai József.

Ez a könyv az erdélyi magyarság szisztematikus felszámolási kísérletének és eltöklélt megmaradási szándékának a dokumentuma. Szerzői nemcsak a tényeket tárják föl, hanem rámutatnak azok koncepcionális összefüggéseire is. Sorra megvilágítják azt a történelmi folyamatosságot, amely a román

politika ígéretei és cselekedetei közötti ellentétben nyilvánul meg.

A nemzet kiemelkedő személyiségei már századokkal ezelőtt felismerték azt, hogy a nemzeti közösség életminőségének javítása végett anyanyelven tanító iskolákra és a tudományt anyanyelvünkön művelő tudósokra van szükség.

A híres erdélyi iskolák alapítását az erdélyi magyarság létérdekei indokolták, megmaradásra és kibontakozásra irányuló törekvései segítették. A legnagyobb tanárok a tudásban keresték az erdélyi magyarság megmaradásának és boldogulásának a lehetőségét.

Így lett már a XVI. század második felében Kolozsvár az európai művelődés egyik ismert központja. A nyugat-európai minták szerint létrehozott kollégiumok a nemzeti alapokon nyugvó, európai színvonalú iskolarendszer példái voltak. Belső hagyományaikkal alapozták meg az európai horizontú magyar műveltséget.

Az 1872-ben megnyitott kolozsvári Magyar Királyi Tudományegyetem (1881-től Ferenc József Tudományegyetem) az erdélyi magyarság európai szintű szellemi képességeit és felkészültségét bizonyította. Fél évszázad alatt sok maradandó értéket teremtett.

A „zsákutcás” magyar történelem azonban más sorsot szánt neki.

1918. december elsején a gyulafehérvári román nemzetgyűlés kimondta Erdély egyesítését Romániával. Ekkor a románok teljes egyenjogúságot ígértek az erdélyi magyarságnak, ez azonban csak ígélet maradt. Hamarosan megkezdődött az erdélyi magyarság szisztematikus leépítése, mely azóta is tart. Az ígéreteikkel megszerezték a korábbinál két és félszer nagyobb Romániát. A valóságos cselekedeteikkel pedig a nagy létszámú magyar kisebbség felszámolását végezték és végzik ma is.

A kolozsvári magyar egyetemet 1919. májusában román katonaság foglalta el. Az egyetem Szegedre menekült. 1940-ig ott folytatta munkáját. Akkor újra visszatért Kolozsvárra.

1945. május 28-án a román hatalom megszüntette az 1872-ben alapított magyar egyetemet, és létrehozta a Bolyai Tudományegyetemet.

A régi magyar egyetem jogfolytonosságának megszüntetése az erdélyi magyarság felszámolásának a kinyilvánítása, hiszen jogfolytonosság hiányában nem kaphatta vissza értékeit.

Az új magyar egyetem létrehozása viszont a párizsi békepaktum formális kielégítése volt, hiszen annak szövegében szerepel az, hogy Erdélyt csak azzal a feltétellel kapja meg Románia, ha biztosítja a demokratikus szabadságjogokat. Még a békeszerződés aláírása előtt bizonyítania kellett, hogy eleget tesz ígéretének. A Bolyai Tudományegyetem első évizetede a tanárok és a tanítványok értékes tudományos eredményeiről adott számot.

Bár gyakran hangoztatott vád volt ellene az, hogy létezése „szeparatizmus”, frontális megtámadása 1956-ban történt, majd 1958-ban fölerősödött, amikor a román nacionalista nemzetállami koncepció függetleníteni kezdte magát a szovjet befolyástól, a magyarországi pártvezetés pedig lemondott a határon túli magyarság védelméről.

Ötven évvel ezelőtt, 1959-ben Babeş-Bolyai Tudományegyetem néven egyesítették a kolozsvári román és magyar egyetemet. Ez az egyesítés azonban a Bolyai Tudományegyetem felszámolását jelentette. „Az egyetem egyesítés leple alatt gyakorlatilag felszámoltak egy önálló felsőfokú magyar tannyelvű intézményt azzal a perspektívával, hogy amit átmentettek ebből az új struktúrába, azt is fokozatosan leépítik” (Balázs Sándor).

A magyar felsőoktatás fokozatos elsorvasztása című tanulmányában Somai József mutatja be a magyar felsőoktatási intézmények sorsát a szocialista Romániában. Az elemi emberi jogok semmibe vevése okozza a kisebbségi magyarság létszámának nagy fogyatkozását.

A statisztikai adatok szerint a magyar nemzetiségű fiatalok részaránya a felsőoktatásban az 1997/98-as tanévben az összlétszám 3,8%-a, ennek is 68%-a román nyelven kénytelen tanulni, pedig a magyarság az ország la-

kóinak több mint 7%-át teszi ki. A magyar felsőoktatás helyzete tehát diszkriminatív.

A kilencvenes éveket tárgyaló tanulmánya az önálló magyar felsőoktatás újraindítására tett kísérletek számbavétele. Azt kell megállapítania, hogy részleges eredmények ellenére mindmáig nem jött létre a jogos magyar anyanyelvű felsőoktatási intézményrendszer, mert nincs hozzá román politikai akarat.

A romániai magyarság számtalanszor kinyilvánított alaptörekvése a minden szintű magyar nyelvű oktatás visszaállítása, beleértve a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetemet. Ebben egységes a romániai magyarság. Ezért kérte ötszázezer aláírással is a lehetőséget az anyanyelven való tanuláshoz az óvodától az egyetemig.

A Fehér könyv az erdélyi magyar felsőoktatás kálváriájáról azt tanúsítja, hogy a román politika mindig akkor ígér, amikor valami szükség szorítja, de aztán semmibe veszi saját ígéretét. A román egyetemek sem törődnek az elemi emberi jogokkal sem. Negyvennyolc román egyetem nyílt levélben utasította el az egyetlen magyar állami egyetem tervét.

Bodó Barna utal arra, hogy a Babeş-Bolyai Tudományegyetem keretében a magyar nyelvű oktatás 1993-tól kezdődően jelentős mértékben bővült. Ez azonban a kisebbségi oktatás általános kezelését illetően váltást nem jelent. A magyar tagozat propagandaanyagokban hirdetett autonómiája nem létezik.

Leleplezi annak a román módszernek és magatartásnak a motivációját, amelyik szeparatizmusnak minősíti a magyar egyetem igényét. Helyette az Európában modellértékűnek mondott multikulturális egyetemet vallja korszerűnek.

A Bolyai Egyetemért való küzdelem 1989 utáni két évtizedét Bodó Barna öt korszakra osztja. Ezek mindegyike sok tapasztalattal látta el az erdélyi magyarságot. Igazán új korszak azonban az ötödik, a 2004 őszen kezdett és máig tartó polarizálódás korszaka. Ekkor jött létre a Bolyai Kezdeményező Bizottság, amely átalakította az egyetem ügyéről való közbeszédet. Megállapította, hogy az egye-

[Szemle]

tem ügyében az 1989 óta eltelt másfél évtizedben lényegi előrelépés nem történt. Ezért a korábbi – eredménytelennek bizonyult – esz-közök helyett az érdekképviselet és nyomás-gyakorlás módszerét vezette be. Nemzetközi fórumokhoz fordult, nemzetközi kisebbségi felsőoktatási konferenciát szervezett, nemzetközi összehasonlítások tükrében mutatta meg a romániai magyar felsőoktatás állapotának tarthatatlanságát. Ösztönzője az a meggyőződés, hogy magyar egyetem nélkül nincs hosszú távú magyar jövő Romániában.

Az erdélyi magyar egyetem az erdélyi magyarság megmaradásának és jövőjének alapkérdése. Létkérdése.

Az erdélyi magyar egyetem felszámolása a kommunista hatalom jogtipró gyakorlata-nak egyik példája, ezért az egyetem vissza-állítása a jogorvoslati politika része kell legyen. „Az pedig az Európai Uniónak, az európai közvéleménynek sem lehet és ma-radhat közömbös, hogy egy közel kétmil-liós, európai és saját hagyományait megőr-ző és ápoló emberi közösség milyen sorsra jut” (Kónya–Hamar Sándor). Az erdélyi ál-lami magyar egyetem rehabilitációja nem-csak a romániai, de az európai demokráciá-nak is igazi próbaköve.

A művelődni, kulturálódni akaró erdélyi magyarság nem tudta kivárni azt az időt, amikor a román hatalom is belátja, hogy az erdélyi magyar egyetem léte egyetemes kulturális és tudományos érték. Nemcsak az erdélyi magyarság számára az, hanem értékeremtő szellemiség az összmagyarság és a vele együtt élő népek számára is.

Az erdélyi magyarságnak a kommuniz-mus kelet-európai bukása után megalakult érdekvédelmi szervezetei, valamint a törté-nelmi egyházak, a reményekre jogot adó új történelmi helyzet kialakulásával 1990-ben nagyszabású egyetemi terveket dolgoztak ki. Önálló, magyar anyanyelvű, minden je-lentős szakterületet felölelő egyetemi háló-zat létrehozása volt a cél. Ehhez azonban mindmáig nincs kellő román politikai aka-rat. Ezért hozták létre a történelmi egyhá-zak a Sapientia Alapítványt, melynek kura-tóriuma Kolozsvár központtal megalapította az erdélyi magyar magánegyetemet. Ez nem az állami magyar egyetem helyett jött létre, hanem olyan erdélyi magyar egyete-mi hálózat koncepciója alapján, melyben nemzetközi gyakorlatot követve egymást segítik és kiegészítik az állami és magán-egyetemek.

Az erdélyi magyar egyetem ügye elvá-laszthatatlan az erdélyi magyarság létének esélyeitől. Értelmiség nélkül egy közös-ség elvész: szétszóródik vagy etnikai jelle-gű zárvánnyá válik. Kialakultak tervek az Erdélyi Magyar Egyetemi hálózat létreho-zására.

A magánegyetemi kezdeményezések az önálló állami magyar egyetem létfontossá-gát nem kérdőjelezi meg. A romániai ma-gyar adófizetőknek szükségük és joguk van saját állami egyetemre, melyben az anya-yelvi egyetemi környezet is segíti a szelle-mi értékek megteremtését és kibontakoz-tatását.

GÖRÖMBEI ANDRÁS

A Hitel szeptemberi számának szerzői

Baricz Katalin (1948) Budapest
Buda Ferenc (1936) Tiszakécske
Csontos János (1962) Budapest
Csoóri Sándor (1930) Üröm
Csóti György (1940) Budapest
Falusi Márton (1983) Budapest
Görömbei András (1945)
Debrecen

Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Máriás József (1940)
Nyíregyháza
Mezey Katalin (1943) Budapest
Molnár Miklós (1946)
Szombathely
Nagy Gábor (1972)
Vasszécseny

N. Pál József (1957) Nógrád
Orbán Kinga (1972) Dés
Sturm László (1967) Budapest
Szakolczay Lajos (1941)
Budapest
Szigeti Lajos (1940) Budapest
Tornai József (1927) Budapest
Vasy Géza (1942) Budapest